

MATEJA CURK

ANGLIZACIJA JEZIKA V ODVISNOSTI OD DRUŽBENEGA PROFILA LITERARNIH OSEB V SODOBNIH SLOVENSКИH PROZNIH DELIH

COBISS: 1.01

V prispevku analiziramo jezikovne značilnosti iz angleščine prevzetih prvin, s katerimi se prek jezika zrcalijo podobe literarnih oseb v štirih slovenskih proznih delih. Glede na ugotovitve empirične analize in na osnovi literarnim osebam pripisanega družbenega profila prispevek sklenemo z ugotovitvijo o odvisnosti procesa anglizacije jezika od družbenega profila literarnih oseb v izbranih delih.

Ključne besede: sodobna slovenska proza, družbeni profil literarnih oseb, anglicizmi, sistemsko prevzeti leksemi, nepodomačene (citatne) jezikovne prvine

The Anglicization Process Depending on the Social Profile of Literary Characters in Contemporary Slovenian Prose

This paper analyzes the characteristics of linguistic elements borrowed from English through which the images of literary characters in four Slovenian prose works are reflected through language. Based on the findings of an empirical analysis and on the social profile attributed to literary characters, the paper concludes with findings regarding the dependency of the Anglicization process on the social profile of literary characters in contemporary Slovenian prose.

Keywords: contemporary Slovenian prose, social profile of literary characters, Anglicisms, systemically borrowed linguistic elements, quoted linguistic elements

1 UVOD

Raziskavo¹ procesa anglizacije jezika je spodbudilo dejstvo, da je v sodobnem globaliziranem svetu angleščini uspelo pridobiti prestižni pomen med jeziki. Vpliv svetovno razširjene angleščine na druge jezike je zanimivo opazovati z vidika rabe anglicizmov² v vsakdanjih različicah govorjene (pogovorne) slovenščine, ki jo imenujemo tudi govorice družbenih okolij (ali *sociolekti* po Durrell 2004, Skubic 2005). Relevantnost raziskovanja prvotno govorjenih različic slovenskega jezika

1 Raziskava je bila opravljena v okviru doktorskega študija pod somentorstvom doc. dr. Helene Dobrovoljc na Podiplomski šoli ZRC SAZU v Ljubljani.

2 V strokovni literaturi so *anglizmi* pogosto opredeljeni kot leksikalne prvine, prevzete iz angleškega jezika (Kalin Golob 2001: 240). Glede na jezikovne prvine v analiziranem gradivu in nekatere jezikoslovne razprave med anglicizme prištevamo tudi prvine, ki so bile prevzete prek angleščine iz drugih jezikov, s katerimi je globalni jezik v stiku (prim. Dobrovoljc – Bizjak Končar 2010: 94; Domanska 2008). Tako opredelitev predlaga tudi A. Onysko, ki med anglicizme uvršča »vsako leksikalno, strukturno ali fonološko prvino angleškega jezika, ki je prisotna v jeziku prejemniku in je formalno povezana z angleščino« (Onysko 2007: 11).

utemeljujejo novi pristopi, ki so predmet klasičnih dialektoloških raziskav (to so govori pretežno podeželskega okolja oziroma narečja) razširili tudi na področje raziskovanja govoric družbenih okolij, v slovenskih jezikoslovnih raziskavah iz druge polovice 20. stoletja imenovanih tudi *mestne govorice* (Toporišič 1986), in tako močno vplivali na razvoj sociolingvistike (Kenda-Jež 2004).³ Značilnosti govoric sodobnih družbenih okolij posnemajo tudi posamezna dela novejšje slovenske proze, v katerih se kaže poseben vpliv angleščine. Ker pa je literatura v primerjavi z drugimi vrstami diskurzov povsem specifična, imajo tudi v njej rabljeni anglizmi poseben pomen in vlogo.

Raba anglizmov v govoricah različnih družbenih okolij ni značilna le za slovenščino, saj o njihovi vse bolj razširjeni rabi v pogovornih zvrsteh, zlasti pa v vsakdanjem govorjenem jeziku, pišejo tudi raziskovalci drugih jezikov (Domanška 2008; Gorup 2000; Šehović 2009), ki pa le redko analizirajo z anglizmi zaznamovan pogovorni slog *literarnega diskurza* (Berthele 2000, Lambert 2000). Ker se želimo posvetiti manj znanim, a v sodobnem času aktualnim področjem, bomo v prispevku raziskali, v kolikšni meri je prisotnost anglizmov odvisna od družbenega profila literarnih oseb v izbranih prozih delih.

Raziskavo smo omejili na tiste prvine angleščine, ki se v sodobnem literarnem diskurzu pojavljajo kot stilno opazne prvine bodisi zaradi citatnega (*crazy*) bodisi zaradi fonetiziranega zapisa (*plejstejšn*) bodisi zaradi zapisa, ki s svojo citatnostjo sovпада z izgovorno realizacijo v slovenščini (*drink*).

2 JEZIKOVNA ANALIZA

V raziskavo smo vključili štiri prozna besedila, ki so jih avtorji srednje in mlajše generacije ustvarili v obdobju 2000–2012 in jih opazno zaznamuje prisotnost anglizmov. Gre za družbeno opazna dela, ki razširjajo literarni kanon in so predmet kritične presoje bralcev in kritikov.⁴ Skupna značilnost izbranih del je prvoosebni pripovedovalec, ki nastopa v vlogi pripovedovalca literarne zgodbe. Ta sega najpogosteje na obrobje družbe.

3 Čprav sta dialektologija in sociolingvistika povsem samostojni jezikoslovni disciplini, od katerih se ena ukvarja z »narečji, jezikovnimi različki z relevantno zemljepisno razslojenostjo«, druga pa s »sociolekti, jezikovnimi različki z relevantno družbenoplastno in funkcij-skozvrstno razslojenostjo«, Karmen Kenda-Jež – na osnovi poznavanja pionirskih raziskav t. i. *urbane dialektologije* (Labov 1994) – izpostavlja skupne točke obeh disciplin (Kenda-Jež 2004: 267–268). Omenjene skupne točke so razvidne iz značilnosti raziskav Williama Labova, ki so osredotočene na jezikovne razlike med družbenimi sloji prebivalstva velikih metro-pol, kot je New York. V primerjavi s predhodnimi sociolingvističnimi raziskavami je W. Labov ugotovil, da se tudi »jezikovni različki« (Kenda-Jež 2004) urbanega okolja razlikujejo ne le na leksikalni ravni, ampak na vseh jezikovnih ravneh, tudi na fonološki (Ivić 2001 v Valh Lopert 2008: 124).

4 Delo Gorana Vojnoviča Čefurji raus! (2008) je bilo kot avtorjev prvenec leta 2009 nagrajeno z nagrado Prešernovega sklada in leta 2008 z nagrado kresnik za najboljši roman. Prodanih je bilo več kot 15.000 izvodov dela.

Andrej Ermenc Skubic (r. 1967), **Fužinski bluz** (2001): Osebe romana so univerzitetna profesorica jezikoslovja Vera Višnar, ki se po ločitvi in upokojitvi iz akademskih krogov preseli v stanovanjsko naselje na obrobju Ljubljane; v delirij ujeti nekdanji pripadnik hevimetalske subkulture Petek Sokič, ki s prodajo oglasnika komaj plačuje najemnino za sorodnikovo stanovanje; nepremičninski agent Igor Šinkovec, ki več časa kot posredniškim poslom s prodajo stanovanj nameni iskanju donosnejših, a nelegalnih zaslužkov; in najstnica iz nacionalno mešane družine, Janina Pašković.

Dušan Čater (r. 1968), **Ata je spet pijan** (2002): Protagonist Ata Čatko se bolj kot s pisateljevanjem ukvarja z mafijskimi posli izterjevanja denarja. Pisateljem pogosto pripisanemu klišeju o pijančevanju pa doda uživanje prepovedanih drog.

Goran Vojnović (r. 1980), **Čefurji raus!** (2008): Večkulturna podoba slovenskih družbenih okolij je upodobljena s perspektive potomca priseljencev iz držav nekdanje Jugoslavije, Marka Đorđića. V ospredju je protagonistovo dokumentiranje ene od govoric migrantske skupnosti, in sicer tiste, ki živi v ljubljanski soseski Fužine.

Goran Vojnović, Jugoslavija, moja dežela (2012): Tako kot Marko Đorđić je tudi Vladan Borojević predstavnik druge generacije priseljencev in prihaja iz nacionalno mešane družine. Zgodbo o iskanju protagonistove identitete zaznamuje življenje v različnih kulturnih okoljih na prostoru nekdanje Jugoslavije.

Na osnovi družbenega profila, ki je pripisan literarnim osebam, v prispevku pokažemo, kako bralec spoznanja o družbeni identiteti posameznih literarnih oseb pridobiva tudi skozi jezikovni model posameznika. Empirično morda najbolj ulovljiv je pregled rabe anglizmov, ki jih razprave v preteklosti (Gjurin 1974) prepoznavajo kot elemente govorice mlajših oseb, zanimalo pa nas bo, ali je trditev mogoče razširiti na druge starostne skupine in ali je raba anglizmov odvisna tudi od družbenega statusa, izobrazbe in nekaterih drugih dejavnikov.

Pri jezikovni analizi izbranih proznih del smo uporabili metodo empiričnega pregleda jezikovnega gradiva in izpisovanja iskanih jezikovnih prvin. Pregled je pokazal, da anglizmi v izbranih delih označujejo:

- [A] predmete in pojave novejšega časa, za katere slovenščina ni razvila samostojnega izrazja, a so v vsakodnevnih govoricah sodobnih družbenih okolij razmeroma pogosto prisotni: tehnični in športni izrazi, pogosto povezani s procesom determinologizacije (npr. *badminton* (< angl. *badminton*), *bowling* (< angl. *bowling*), *cd player* *cd playerja* (< angl. *CD player*), *didžej* (< angl. *DJ*), *džoging* (< angl. *jogging*), *evro* (< angl. *Euro*), *guglati* (< angl. *Google*), *imidž* (< angl. *image*), *internet* (< angl. *Internet*, *inter-network*), *plejstejšn* (< angl. *playstation*), *surfati* (< angl. *surfing*));
- [B] predmete in pojave, za katere se je v slovenščini že uveljavil sinonimni neprevzeti izraz, a se v pogovorni rabi pojavlja anglizem (*basket* (< angl. *basket-ball*), *drink* (< angl. *drink*), *fajt* (< angl. *fight*), *keš* (< angl. *cash*), *lajf*

(< angl. *life*), *mejl* (< angl. *mail*), *parking* (< angl. *parking*), *sori* (< angl. *sorry*), *tim* (< angl. *team*)).

Na osnovi izsledkov empiričnega pregleda nas je pri raziskovanju povezave med prisotnostjo anglizmov in družbenim profilom literarnih oseb zanimalo:

- [1] Ali pisci čutijo potrebo po podomačitvi prevzetih prvin?
- [2] Ali je izbira pisno prilagojenega oziroma neprilagojenega izraza odvisna od literarne osebe?
- [3] Ali je raba anglizmov sistemska in kako sistemsko prevzete prvine izkazujejo prilagoditev na pomenski ravni?
- [4] Ali so natančneje analizirane jezikovne značilnosti v obravnavanih literarnih govorcih bolj značilne za anglizme, za katere se slovenske ustreznice v jezikovni rabi še niso uveljavile, ali za anglizme, za katere obstajajo slovenske ustreznice, ki pa jih govorci v določenem govornem položaju načrtno niso uporabili?⁵

3 PISNA PRILAGOJENOST ALI NEPRILAGOJENOST SISTEMU SLOVENSKEGA JEZIKA

Pri prevzeti leksiki se v slovenskem jeziku srečujemo predvsem s soobstojem pisno neprilagojenih (citatnih) in pisno prilagojenih (izposojenih) različic (Dobrovoljc – Bizjak Končar 2010), npr. *beef steak* – *biftek*. Za pričujočo raziskavo je ugotavljanje prisotnosti rabe citatnih ali podomačenih oblik zapisa prevzetih prvin pomembno, ker iz tega sklepamo o piščevem prikazovanju jezikovne izobrazenosti, osveščenosti in kreativnosti literarnih oseb. Načeloma velja, da se pisna prilagoditev angleške besede povezuje z nepoznavanjem angleščine kot jezika, zato se anglizmi v izvorni obliki pogosteje ohranjajo v družbenih skupinah, ki angleščino dobro obvladujejo, npr. mlajši govorci in izobraženci, pripadniki subkultur in drugi.

V dosedanjih raziskavah značilnosti oblike prevzetih jezikovnih prvin je bilo ugotovljeno, da se predvsem novejši anglizmi pojavljajo v »nestabilnih, dvojnih ali celo več oblikah, drugi so nekje vmes, spet drugi so že popolnoma poslovenjeni in večina slovenskih govorcev v njih ne zazna več tujih prvin« (Šabec 2006: 209, prim. s **skupino A** v prispevku navedenih anglizmov).

V primerjavi z novejšimi anglizmi pa anglizmi, ki so bili v slovenščino sprejeti za poimenovanje predmetov in pojmov, za katere v slovenščini ni bilo ustreznega domačega izraza, pogosto nimajo »pridiha tujskosti«, mogoče pa je tudi, da so v rabi že toliko časa, da je njihova oblika ustaljena (Šabec 2006, prim. s **skupino B** v prispevku navedenih anglizmov).

Enako velja za tvorjenke s sestavnim delom, prevzetim iz angleškega jezika. Zanje je značilno, da je izvor njihovih sestavnih delov zabrisan, npr. *guglati*

5 Posebnost so primeri sočasne rabe angleškega izraza in slovenske ustreznice: »Oneway ticket,« sem rekel. »Enosmerna!« (*Ata Čatko*, Čater 2002: 206).

je glagol, ki pomeni 'brskati z iskalnikom Google' (tako še *surfati*, *šejkati* ipd.) (prim. *pseudo-anglicisms* po Onysko 2007, *psevdoizposojenke* po Stramljič Breznik 2008: 150).

Za analizo smo ločeno obravnavali tiste anglizme, ki so v literarnih govoricah rabljeni v (3.1) **pisno nepodomačeni**, tj. citatni, ali (3.2) **podomačeni obliki**.⁶

V nadaljevanju najprej predstavljamo tujejezične prvine iz angleščine in – glede na povezavo med rabo anglizmov in družbenim profilom literarnih oseb – kažemo, v katerih govornih položajih literarni govorniki ne čutijo potrebe po prilaganju prvin angleškega jezika svojemu jezikovnemu sistemu.

3.1 Pisno neprilagojeni anglizmi

Specifičnost neprilagojenih angleških prvin v literarnih govoricah določajo govorni položaji, v katerih literarne osebe te prvine rabijo. Pri pregledu izbranih besedil smo opazili, da so citatno rabljene tujejezične prvine prisotne:

- 3.1.1 V posebnih besedilnih položajih, ko literarne osebe navajajo neko drugo besedilo, zapisano v angleškem jeziku, npr. naslovi in citirani deli pesmi, javni napisi ipd. Ti položaji so podobni govornim položajem, v katerih so v medijih, oglaševanju, popularni kulturi in tehnologiji prav tako načrtno rabljene citatne oblike anglizmov (gl. Picone 1996).

Z njim se bori tisti domiselni viški jezikovni trot, ki si je nad trgovino izobesil napis JUWELIR. (*Vera Višnar*, Skubic 2001: 68 – poud. M. C.)

Telo me je še vedno malce bolelo, pa sem nekako nihal med tem, ali naj ostanem ali grem. *Should I stay or should I go*. (*Ata Čatko*, Čater 2002: 73 – poud. M. C.)

Na stavbi, kjer naj bi se vse skupaj dogajalo, je z rdečim flumastrom na veliko pisalo: STRIPTEASE TONIGHT!, kar se, amiši moji, če se lahko spet malce pohecam, prebere: striptis tunajt. (*Ata Čatko*, Čater 2002: 179 – poud. M. C.)

- 3.1.2 V govornih položajih, značilnih za literarni diskurz, se angleški citati pojavijo tako (a) v glasu pripovedovalčeve pripovedi kot tudi (b) v položajih, ko prvoosebni pripovedovalec citira drugo osebo v premem govoru in na ta način posnema v angleškem jeziku tvorjeni govor (prim. Bahtin 2007).⁷

- (a) Izgubil sem se. Pa ne namenoma. *Sorry*. (*Ata Čatko*, Čater 2002: 67 – poud. M. C.)

Bil sem otrok, remember! (*Ata Čatko*, Čater 2002: 17 – poud. M. C.)

Če bi naju zdejle Mirsad vidu. U, ja, to bi blo pa ful *bad*. (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 228 – poud. M. C.)

To je bila pač zame prispodoba vojne v Bosni, en velik »sevdah *nightmare*«, ena sama krvava orgija duševne bolečine (*Vladan Borojević*, Vojnović 2012: 199 – poud. M. C.).

6 Pri tem moramo upoštevati, da v primeru anglizmov, ki prilagoditev slovenskemu jeziku izkazujejo v neimenovalniški obliki, ne moremo biti prepričani, ali so prilagojeni ali neprilagojeni, npr. *dandy*, *dreadlocks*, *drink*, *night club*, *parking*.

7 Citatne oblike so v nekaterih primerih tudi grafično zaznamovane z ležečo pisavo ali so zapisane v narekovajih ali z velikimi tiskanimi črkami, s čimer se opazneje ločijo od ostalega dela besedila.

- (b) Uni trije so bli takoj trezni, sam drl so se, *Stefan run, Stefan run*, [...] Pol ti pa pride Stefan Švedanin kar naenkrat nazaj. Pa prav, *Your cops are crazy*. Voda teče od njega, mlaka se mu nabira pod ritjo. [...] Pa je moru oblečen skoč v vodo. Pa plavat. Ko je naredu en krog, so rekl, če je fajn. *Yes sir!* So rekl, no pol pa še. (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 60 – poud. M. C.)
So it goes, kot bi rekel stanovski kolega ... Kdo že? (*Ata Čatko*, Čater 2002: 69 – poud. M. C.)

Med razlogi za jezikovno izbiro nepodomačenih anglicizmov, t. i. citatov, najnovejše študije navajajo tudi sociolingvistična dejstva, kot je povezanost z določeno »socialno ali profesionalno skupnostjo« (Stankovska 2013: 403). O tem, da »v nekaterih družbenih slojih dajejo pisanju ‚po tuje‘ prednost tudi iz nejezikovnih motivov, torej ne zato, ker slovenski jezik ne bi imel ustreznega domačega izraza ali pa zato, ker bi bil ta uporabljen za kak drug pomen«, pišejo tudi druge raziskave – zlasti tiste, ki neprilagojenost tujejezičnih prvin pripisujejo substandardnim različicam slovenščine (slengu) (Dobrovoljc 2004: 175).

V študijah prisotno povezavo anglicizmov z jezikovnim prestižem, posnemanjem jezikovnih navad dominantnih družbenih skupin ter zlasti med mladimi pogosto težnjo po razlikovanju in unikatnosti tudi v načinu izražanja (Domanska 2008: 15) smo preverili na primeru literarnih besedil. Na osnovi pregleda govornih položajev, v katerih literarne osebe rabijo pisno neprilagojene anglicizme, ugotavljamo, da se težnja po jezikovnem prestižu povezuje z željo po drugačnosti. Slednja je prisotna ne le v govoricah najstnikov, ampak tudi mlajših odraslih literarnih govorcev in se kaže v odmiku od predpisov, ki usmerjajo k podomačevanju. Poleg tega spodaj navedeni zgledi dokazujejo, da se težnja po jezikovnem prestižu povezuje tudi z literarnim posnemanjem jezikovnih značilnosti subkultur anglosaškega sveta.

Zanimiva je ugotovitev, da se ob prevzemanju angleških leksikalnih prvin slovenski jezik tudi skladenjsko prilagaja prevladujoči angleščini. Značilno slovensko skladenjsko strukturo pridevnik + samostalnik vse pogosteje nadomešča tip zvez *rock band*, ki bi ga standardna slovenščina prevajala v zvezo površinsko izraženega pridevnika in samostalnika (*rokovski bend*), pogovorno pa se ohranja angleška zveza nespremenjena, četudi funkcijsko nastopa tudi *rock* v vlogi pridevnika. Takih zvez je tudi v analiziranih besedilih veliko:

spooky lokal (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 145),
rock bend (*Igor Ščinkovec*, Skubic 2001: 158),
hardcore general (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 164),
hardcore scena (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 85),
hardcore speed death metal festival (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 85),
wellness svet (*Vladan Borojevič*, Vojnovič 2012: 234),
last minute sedež (*Ata Čatko*, Čater 2002: 203),
dream team (*Igor Ščinkovec*, Skubic 2001: 239–240),
CD shop (*Marko Đorđić*, Vojnovič 2008: 179),
internet café (*Vladan Borojevič*, Vojnovič 2012: 64).

3.2 Pisno prilagojeni anglizmi

Glede na družbeni profil literarnih oseb smo pri pregledu obravnavanih proznih del najprej opazili, da – v primerjavi s pisno neprilagojenimi – poslovenjene angлизme najdemo tudi v govorici najstarejše govorke. Med lekseme, z rabo katerih se upokojena profesorica jezikoslovja komaj opazno odmakne od standardnega jezika, sodijo: *japi* (< angl. *yuppie*), *kemp* (< angl. *camp*), *lezbijka* (< angl. *lesbian*), *seksi* (< angl. *sexy*).

S pregledom govoric drugih literarnih oseb smo ugotovili, da so prevzete jezikovne prvine v večini primerov prilagojene pisnemu, oblikoslovnemu in skladenjskemu sistemu slovenskega jezika. Ugotovitev potrjujejo v nadaljevanju opisane značilnosti prilagoditve prevzetih prvin na različnih jezikovnih ravneh, s katerimi dokazujemo, da je raba pisno prilagojenih anglizmov sistemska. Opis značilnosti podkrepimo z zgledi, ki obenem nakazujejo, da je raba anglizmov v literarnem diskurzu načrtna, saj za večino pisno prilagojenih anglizmov v slovenskem jeziku obstajajo domače ustreznice.

Po Rudolfu Filipoviću je za proces podomačevanja jezikovne oblike na **glasoslovni ravni** značilno, da tujejezične foneme nadomestijo fonemi slovenskega glasoslovnega sistema (Filipović 1990 v Gorup 2000). To se v analiziranem jezikovnem gradivu kaže na ravni fonetičnega zapisa prevzetih prvin (*bed* (< angl. *bad*), *bulšit* (< angl. *bullshit*), *displej* (< angl. *display*), *fajn* (< angl. *fine*), *frend* (< angl. *friend*)). Zlasti za lekseme, ki so bili prevzeti v novejšem času, pa v jezikovnem gradivu najdemo več variant zapisa – *avt/aut* (< angl. *out*), *džojnt/džoint* (< angl. *joint*).

Za prilagajanje prevzetih leksikalnih prvin so na **oblikoslovni ravni**, kot potrjujejo primeri iz obravnavanega gradiva, značilne tri faze, in sicer: 1) v jeziku prejemniku se uveljavi osnovna oblikoslovna oblika (*drink* (< angl. *drink*), *staf* (< angl. *staff*)), 2) prevzeta oblikoslovna kategorija je sprejeta med kategorije jezika prejemnika (*diler* (< angl. *dealer*), *filig* (< angl. *feeling*), *parking* (< angl. *parking*)), 3) prevzete leksikalne prvine so vključene v skladenjski in spregatveni sistem jezika prejemnika (*densati* (< angl. *to dance*), *finiširati* (< angl. *to finish*), *šejkati* (< angl. *to shake*)) (Filipović 1990 v Gorup 2000), kar omogoča njihova besedotvorna prilagoditev.

Prilagojenost prevzetih prvin zakonitostim slovenskega jezika izkazujejo tudi nekatere druge značilnosti rabe. Med njimi je sistemu slovenskega jezika na specifičen način prilagojena raba posameznih prevzetih prvin, ki so rabljene v neformalnih govornih položajih in različnih vsebinskih kontekstih. Jezikovne prvine, ki jim glede na značilnosti rabe ustreza oznaka *sistemske prevzete leksemi*, I. Makarova opredeli glede na rabo v pogovorni slovenščini, kjer v večini primerov nastopajo »kot dvojnice nevtralnih leksemov«, ter jih skladno s tem imenuje *kolokvializmi* (Makarova 2001: 47–48),⁸ kar pomeni, da jih umešča v sistem pogovornega jezika.

⁸ Glede na ugotovitve Irine Makarove je pri analizi značilnosti rabe prevzetih prvin v vsakdanjem govornem jeziku treba upoštevati predvsem štiri vidike. Mednje Makarova (2001: 48) poleg (1) izvora in (2) razširjenosti rabe uvršča tudi (3) govorni položaj prevzetih prvin, za katere v slovenskem jeziku obstajajo domače ustreznice, ter (4) pomensko prilagajanje (oženje, širitev, premik pomena), posebej zaznamovano s težnjo po posploševanju pomena.

3.2.1 Pomensko prilagajanje sistemsko prevzetih anglicizmov

Za posamezne sistemsko prevzete leksikalne prvine, ki so v prejemnem jeziku popolnoma prilagojene in neomejeno rabljene, je značilno tudi pomensko prilagajanje (Kalin Golob 2001; prim. Gorup 2000: 280–281). V nadaljevanju predstavljamo, pri katerih sistemsko prevzetih leksikalnih prvinah smo ob pregledu opazili to specifično značilnost.

Pomenska sprememba je »pojav, ko pri danem leksemu na časovni osi (ob spreminjanju glasovja) pride do spremembe pomena, ne pa tudi do spremembe oblike« (Šekli 2011: 26). Glede na spremembe, ki so značilne za prilagajanje prevzetih leksikalnih prvin na pomenski ravni, je Rudolf Filipović (1986) oblikoval tri kategorije:

- [1] Prevzete leksikalne prvine, ki imajo enak pomen kot v izvornem jeziku.
- [2] Prvine, ki so prevzete v posebnih kontekstih in imajo v prejemnem jeziku le nekatere pomene (zoženje pomena).
- [3] Prvine, ki so v prejemnem jeziku rabljene v pomenu, ki ga v izvornem jeziku niso imele (širjenje pomena) (Kalin Golob 2001: 237).

Znotraj jezikovnega sistema pomenske spremembe zajemajo predvsem »oženje in širjenje pomena, pa tudi lepšanje in slabšanje pomena« (Šekli 2011: 26). Da je za raziskavo prevzetih prvin, z rabo katerih literarni govornici posnemajo značilnosti govorjenega jezika, posebej relevantna širitev pomena, je z raziskavo leksike, ki je v bosanskem pogovornem jeziku rabljena daljše časovno obdobje (*kralj/kraljica*), dokazala že Amela Šehović (2009; prim. Picone 1996).

Tako kot za leksikalne prvine, prevzete v starejših obdobjih, je širitev pomena značilna tudi za posamezne sistemsko prevzete anglicizme, ki so v jezikovni rabi prisotni dlje časa, so zato ustaljeni ter se v vsakdanjih govoricah pojavljajo v raznolikih kontekstih. Mednje spadata anglicizma *ful* (< angl. *full*) in *kul* (< angl. *cool*), za katera je že Skubic (2005: 215–216) ugotavljal, da sta pomensko izredno široka, njun pomen pa je vedno odvisen od konteksta.

To potrjuje tudi analizirano jezikovno gradivo, v katerem je *ful* v slovenskem jezikovnem kontekstu najpogosteje rabljen v pomenu 'zelo':

Tipa se režita ko da sta ful vesela, v bistvu kao da sta ful prijazna (*Peter Sokič*, Skubic 2001: 169 – poud. M. C.).

Kul pa je v analiziranem gradivu pogosto rabljen v pomenih:

- 'všečen':

Mislim, sej mora bit ful enih kul stvari za delat, če si morska klobasa, sam mi tega sploh ne vemo, ko se nam druge stvari zdijo kul (*Janina Pašković*, Skubic 2001: 141–142 – poud. M. C.).

Saj ne rečem, da je Slovan kul klub (*Marko Đorđić*, Vojnović 2008: 17 – poud. M. C.).

▪ ‘dober, v redu ali super’:

Tako v trenerki je čisto druga. Kul je (Marko Dordić, Vojnović 2008: 109 – poud. M. C.).
Nič tazga. Vsi smo to delal. Vse kul (Vladan Borojević, Vojnović 2012: 170 – poud. M. C.).

Ponazorjene pomenske spremembe obravnavanih leksemov dokazuje primerjava s pomeni, ki jih imata leksema *cool* in *full* v angleškem jezikovnem kontekstu:⁹

Be cool. ‘tak, ki je miren’, prvotno ‘hladen’
She tried to make her voice cool and commanding. ‘tak, ki je miren, premišljen’
It looked cool and casual, but not provocative. ‘tak, ki je videti sproščeno, modno’
The Keene State College sounds cool too. ‘tak, za kakršnega se zdi, da ima določeno mero prestiža’
A full week passed before we had our answer. ‘tak, ki traja cel teden’
May I have full authority? ‘tak, ki želi imeti popolno avtoriteto’

Poleg vsebinskega konteksta na širitev pomena vpliva tudi raba v posebnih govornih položajih, v katerih so anglizmi, kot so *fak* (< angl. *fuck*), *ful*, *kul*, *sori* (< angl. *sorry*), *šit* (< angl. *shit*), rabljeni kot prislovi, medmeti ali v pridevniški rabi (primer *šit*, gl. Zuljan Kumar 2009). Spodnji primeri dialogov tudi kažejo, da so anglizmi v govornih položajih, ki so v vsakdanjih govoricah značilni za pogovore v sproščnem ožjem krogu, rabljeni samostojno.

»Fak!« je rekel Dostojevski in se nasmehnil (Ata Čatko, Čater 2002: 51 – poud. M. C.).
»Sori, Čatko. Obisk imam, pa te ne morem povabiti naprej,« je rekel (Ata Čatko, Čater 2002: 83 – poud. M. C.).
»Šit,« sem rekel. »Pa še kakšen šit, Čatko.« (Ata Čatko, Čater 2002: 174 – poud. M. C.).

Glede na to, kaj literarni govorniki z anglizmi poimenujejo, primeri *fak*, *ful*, *kul*, *sori* in *šit* nakazujejo, da je širitev pomena značilna za anglizme, ki označujejo ustaljen in sinonimen slovenski izraz. Ti anglizmi so v veliki večini primerov pisno prilagojeni, a kljub temu smo prilagoditev na pomenski ravni označili kot specifičen način zaznamovanja sistemsko prevzetih leksikalnih prvin. Kako lahko na osnovi analiziranega gradiva to utemeljimo?

Ugotovitev dosedanjih raziskav, ki rabo sistemsko prevzetih leksikalnih prvin predstavljajo kot značilnost govornega (pogovornega) jezika nasploh, nadgrajujemo z ugotovitvijo, da je raba sistemsko prevzetih anglizmov, za katere je značilno pomensko prilagajanje, razširjena ne le v literarnih govoricah mlajše generacije, ampak tudi v t. i. *ekscenih govoricah* mlajših odraslih (govorcev srednjih let) (prim. Radovanović 1986, Skubic 2005).¹⁰ Anglizmov iz te skupine ne rabi le najstarejša govorka, ki zaradi tendence po rabi domačih besed v svojo govorico sprejema le anglizme, ki so v pogovornem jeziku prisotni že dlje časa (*vikend*).

⁹ Zgledi rabe leksemov *cool* in *full* v angleškem jezikovnem okolju so izpisani iz korpusa *Gigafida*, dostopnega na www.gigafida.net, in s spletne strani sentence.yourdictionary.com, dostop do obojega 4. 9. 2014.

¹⁰ Z izrazom *eksceni sociolekt* se po Skubicu (2005: 214) označuje sproščen vsakodnevni pogovorni jezik, odmaknjen od norme knjižnojezikovnega standarda, ki ga od t. i. slenga, ki je vezan na mladostnike, razlikuje prav to: starostna skupina govorcev.

4 SKLEP

Doslej se je posnemanje govoric družbenih okolij v prestižno izbranem jeziku literature povezovalo s spreminjanjem družbenih in ekonomskih razmer. Poleg prestižnosti angleščine kot sodobne *lingue france* raziskovalci spremembe jezikovnega izraza literarnega jezika, ki se med drugim kažejo v prisotnosti angлизmov v sodobni literaturi, pripisujejo vplivu procesa *kulturne globalizacije* na spreminjanje pogleda na posameznikovo identiteto in posredno tudi na spremembe pisateljevega dojemanja procesa pisanja in knjige kot medija (Thomsen 2008: 5).

Z raziskavo, v kateri smo prisotnost angлизmov preučevali v odvisnosti od družbenega profila literarnih oseb izbranih slovenskih proznih del, smo dokazali, da je prisotnost angлизmov odvisna tudi od značilnosti družbenega profila govorca, kot so starost, izobrazba in poklic, ekonomski položaj, pripadnost ekscesni družbeni skupini (na primer subkulturi).

V jezikoslovnih študijah iz sredine 20. stoletja (Gjurin 1974) uveljavljeno mnenje, ki rabo angлизmov opredeljuje kot značilnost govorce mladih, v prispevku dopolnjuje opažanje, da določene angлизme uporabljajo ne le govorce mlajše, ampak tudi mlajše srednje in srednje generacije.

Primer najstarejše govorce, upokojene univerzitetne profesorice jezikoslovja, dokazuje, da na manj raznoliko rabo angлизmov poleg starosti vpliva tudi višja izobrazba in poklic. Večja raznolikost angлизmov pa se zlasti pri mlajših odraslih literarnih osebah povezuje z nižjo izobrazbo, slabšim ekonomskim položajem, pripadnostjo ekscesnim družbenim skupinam ali nekdanjo pripadnostjo hevimetalski subkulturi.

Z raziskavo odvisnosti rabe angлизmov od družbenega profila literarnih oseb se je potrdila ugotovitev novejših jezikoslovnih raziskav, ki rabo angлизmov, pogosto tudi namesto slovenskih ustreznice, povezuje večinoma z mlajšo generacijo govorcev. Nadgradnja teh ugotovitev, ki jo ponuja profil literarnih oseb v obravnavanih proznih delih, pa kaže, da se angлизmi pojavljajo tudi v literarnih govoricah, ki jih po Andreju E. Skubicu imenujemo *ekscesni sociolekti* in za katere je tipična težnja govorce po »izstopu iz prevladujočega družbenega razmerja sil in zavzetju distanciranega, brezbriznega ali kritično provokativnega odnosa do njega; skratka, izstop iz konvencionalno dovoljenega« (Skubic 2005: 214).

VIRI

Čater 2002 = Dušan Čater, *Ata je spet pijan*, Ljubljana: DZS, 2002.

Skubic 2001 = Andrej Ermenc Skubic, *Fužinski bluz*, Ljubljana: Študentska založba Beletrina, 2001.

Vojnovič 2008 = Goran Vojnovič, *Čefurji raus!*, Ljubljana: Študentska založba Beletrina, 2008.

Vojnovič 2012 = Goran Vojnovič, *Jugoslavija, moja dežela*, Ljubljana: Študentska založba Beletrina, 2012.

LITERATURA

- Bahtin 2007** = Mihail Mihajlovič Bahtin, *Problemi poetike Dostojevskega*, Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 2007.
- Berthele 2000** = Raphael Berthele, Translating African-American vernacular English into German: the problem of 'Jim' in Mark Twain's Huckleberry Finn, *Journal of Sociolinguistics* 4 (2000), št. 4, 588–613.
- Dobrovoljc 2004** = Helena Dobrovoljc, *Pravopisje na Slovenskem*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2004 (Lingua Slovenica).
- Dobrovoljc – Bizjak Končar 2010** = Helena Dobrovoljc – Aleksandra Bizjak Končar, Proces podomačevanja in vprašanje pisanja novejših prevzetih besed, *Jezikoslovni zapiski* 16 (2010), št. 2, 91–110.
- Domanska 2008** = Anna Domanska, *On the Consciousness of anglicisms in Norwegian youth language*, University i Bergen, 2008 (<https://bora.uib.no/handle/1956/3659>), dostop 10. 10. 2013.
- Durrell 2004** = Martin Durrell, Sociolect, v: *Sociolinguistics: International Handbook of the Science of Language and Society* 1, ur. Ulrich Ammon – Norbert Dittmar – Klaus J. Mattheier – Peter Trudgill, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2004, 200–205.
- Filipović 1986** = Rudolf Filipović, *Teorija jezika v kontaktu*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986.
- Filipović 1990** = Rudolf Filipović, *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*, Zagreb: Školska knjiga, 1990.
- Gjurin 1974** = Velemir Gjurin, Interesne govornice sleng, žargon, argo, *Slavistična revija* 22 (1974), št. 1, 65–81.
- Gorup 2000** = Radmila Gorup, Lexical Borrowings from German and English into Serbian and Croatian, *Journal of the North American Society for Serbian Studies* 14 (2000), št. 2, 273–283 (http://www.serbianstudies.org/publications/pdf/Vol14_2_Gorup.pdf), dostop 18. 3. 2014.
- Ivić 2001** = Milka Ivić, *Pravci u lingvistici*, Beograd: Čigoja Štampa, 2001.
- Kalin Golob 2001** = Monika Kalin Golob, Med angleščino in slovenščino: prevzemanje in pomenski premiki, *Družboslovne razprave* 17 (2001), št. 37–38, 235–240.
- Kenda-Jež 2004** = Karmen Kenda-Jež, Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju, v: *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti = Obdobja 22: metode in zvrsti*, ur. Erika Kržišnik, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2004, 263–276.
- Labov 1994** = William Labov, *Principles of Linguistic Change 1: Internal Factors*, Oxford – Cambridge: Blackwell, 1994.
- Lambert 2008** = Iain B. M. Lambert, Representing Maori speech in Alan Duff's Once Were Warriors, *Language and Literature* 17 (2008), št. 2, 155–165.
- Makarova 2001** = Irina Makarova, Kolokvializmi tujega porekla v pogovorni slovenščini, v: *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige: povzetki predavanj*, ur. Ada Vidovič Muha, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2001, 47–48.
- Onysko 2007** = Alexander Onysko, *Anglicisms in German: borrowing, lexical productivity, and written codeswitching*, Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2007 (<http://books.google.si/books?id=kbr2txEYSHAC&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q&f=false>), dostop 20. 3. 2014.
- Picone 1996** = Michael Picone, *Anglicisms, Neologisms and Dynamic French*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1996 (<http://books.google.si/books?id=e-4G0RESHqIC&printsec=frontcover&hl=sl#v=onepage&q&f=false>), dostop 24. 3. 2014.
- Radovanović 1986** = Milorad Radovanović, *Sociolingvistika*, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada, 1986.
- Skubic 2005** = Andrej Ermenc Skubic, *Obrazi jezika*, Ljubljana: Študentska založba, 2005.
- Stankovska 2013** = Petra Stankovska, Izposojenke v čeških in slovenskih besedilih, v: *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, ur. Andreja Žele, Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2013 (Obdobja 32), 403–407.

- Stramljič Breznik 2008** = Irena Stramljič Breznik, Prevzete leksemske prvine in njihova besedotvorna zmožnost, *Slavistična revija* 56 (2008), št. 2, 149–160.
- Šabec 2006** = Nada Šabec, Anglicizmi v slovenskih medijih, v: *Sinhronija in diahronija v dialektoloških raziskavah*, ur. Mihaela Koletnik – Vera Smole, Maribor: Slavistično društvo Maribor, 2006 (Zora 41), 208–215.
- Šehović 2009** = Amela Šehović, Leksika razgovornoga bosanskog jezika, v: Senahid Halilović – Ilija Tanović – Amela Šehović, *Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik*, Sarajevo: Slavistički komitet, 2009, 111–319.
- Šekli 2011** = Matej Šekli, Neprevzeto besedje za sorodstvo v slovenščini z vidika zgodovinskega besedjeslovja, v: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: zbornik predavanj* 47 (2011), ur. Vera Smole, 21–28.
- Thomsen 2008** = Mads Rosendahl Thomsen, *Mapping World Literature*, London – New York: Continuum International Publishing Group, 2008.
- Toporišič 1986, 2006** = Jože Toporišič, Morfo(no)loška obremenitev slovenskih zvočnikov, v: *Zbornik razprav iz slovenskega jezikoslovja. Tinetu Logarju ob sedemdesetletnici*, Ljubljana: SAZU, 1986, 333–350. (Ponatis v: Jože Toporišič, *Besedjeslovne razprave*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2006 (Linguistica et philologica 13), 296–308.)
- Valh Lopert 2008** = Alenka Valh Lopert, Prevzeto besedje v jeziku komercialne radijske postaje, *Jezikoslovni zapiski* 14 (2008), št. 1, 123–137.
- Zuljan Kumar 2009** = Danila Zuljan Kumar, Jezikovno preklapljanje v jeziku v stiku, v: *Slovenski mikrokozmosi: medetnični in medkulturni odnosi*, ur. Irena Novak Popov, Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2009 (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 20), 62–78.

SUMMARY

The Anglicization Process Depending on the Social Profile of Literary Characters in Contemporary Slovenian Prose

This paper investigates the extent to which the presence of Anglicisms depends on the social profile of literary characters in four Slovenian prose works that are clearly marked by the presence of Anglicisms and were written between 2000 and 2012 by recent and new authors. Based on a review of speech situations in which orthographically non-adapted Anglicisms are used, the tendency for linguistic prestige was found to be associated with a desire to be different. This desire is presented not only in teenagers' speech, but also by young adults speaking standard Slovenian, and it is reflected in a violation of rules for nativization. During the review process, it was also determined that borrowed linguistic elements are usually adapted to the Slovenian orthographic, morphological, and syntactic systems. The findings were confirmed by the characteristics of the nativization process of borrowed linguistic elements at various levels of language and—as shown in this paper—the use of orthographically adapted Anglicisms is systemic. Depending on what is named by systemically borrowed elements (e.g., *fak* 'fuck', *ful* 'very', *kul* 'cool', *sori* 'sorry', *šit* 'shit', etc.), a broadening of meaning is typical for Anglicisms referring to an established and synonymous Slovenian expression. It is concluded that the use of systemically borrowed Anglicisms, for which semantic adaptation is characteristic, is not only widely used in the standard discourse of the young people but also in social vernaculars of middle-aged speakers.